

Pääkirjoitus

Häirinnästä vapaa yliopisto

Riikka Homanen ja Marianne Mäkelin

Westermarck-seuran puheenjohtaja Kirsti Lempiäinen luki Turun yliopistossa maaliskuussa 2019 pidetyillä Sosiologipäivillä osana avauspuheenvuoroaan Westermarck-seuran johtokunnan, Sosiologia-lehden ja Westermarck-seuran opiskelijajaoston WOP:in syrjinnän ja häirinnän vastaisen kannanoton *Häirintävapaa yliopisto*. Kannanotossa nostetaan esiin yliopistojen, kuten muidenkin yhteiskunnallisten instituutioiden ja työpaikkojen, julkisivun takana piilotteleva seksuaalinen, sukupuolinen ja rasistinen häirintä, syrjintä ja muu epäasiallinen kohtelu. Kokonaisuudessaan kannanotto on luettavissa tämän numeron sivulta 228.

Kannanotto toteaa, että häirinnässä ja syrjinnässä ei ole kyse yksittäistapauksista vaan vallankäytöstä, joka on institutionalisoitunutta ja rakenteellista. Häirintä ja syrjintä eivät ole menneisyyden ongelmia suomalaisessa yliopistomaailmassa sen enempiä kuin muuallakaan, kuten käy ilmi esimerkiksi Helsingin yliopiston tutkijanaisten vuonna 2018 toteuttamasta kyselystä seksuaalisesta häirinnästä yliopistoissa sekä Rasismien vastaisen tutkijaverkoston RASTER:in tuoreesta julkilausumasta rasismista yliopistoissa. Molem-

missa nousee esiin häirinnän ja syrjinnän systemaattisuus ja laajuus suomalaisten yliopistojen työyhteisöissä. Westermarck-seuran kannanotto myös muistuttaa, että häirintä ja syrjintä ovat tärkeitä eriarvoisuuskysymyksiä, jotka ovat paitsi keskeisiä sosiologian tutkimuskohteita myös koskettavat monin tavoin sosiologiyhteisöä ja velvoittavat meitä toimimaan. Puuttumattomuuden kulttuuri mahdollistaa valta-asemien väärinkäytön ja häirinnän jatkumisen myös omissa työyhteisöissämme.

Maailmanlaajuinen *#metoo*-kampanja ja sen aiheuttamat reaktiot ovat vaikuttaneet siihen, että häirinnästä ja syrjinnästä puhutaan ja siihen myös puututaan juuri nyt eri tavalla kuin ennen. Yhdymme Rosalind Gillin ja Shani Orgadin artikkelissaan ”The shifting terrain of sex and power: From the ‘sexualization of culture’ to #MeToo” (*Sexualities* 8/2018) esittämään ajatukseen siitä, että *#metoo*-kampanja ei redusoidu moraaliseksi paniikiksi, vaan kyse on oikeudenmukaisuuteen ja solidaarisuuteen laajasti kutsuvasta liikkeestä. Kampanja ja sen jalkautuminen myös sosiaalisen median ulkopuolelle osoittaa sen agendan ulottuvan laajalti syrjintää ja häirinnän mahdollistaviin

valtasuhteisiin ja niihin puuttumiseen. Tällainen agenda ei typisty häirintää tai häiriköitä morali-soivaksi, vaan se on nähtävä poliittisena toimintaohjelmana juuri häirinnän taustalla olevien kulttuuristen ja rakenteellisten mahdollistajien kitkemiseksi pelkän yksittäisten tekijöiden rankaisemisen sijaan.

Miten selittää yhteiskunnallisesti sitä, että juuri nyt historiallisesti häirinnän kohteena olevien ääniä ollaan valmiita kuulemaan ja kertojien tarinoihin uskotaan eikä avautumisesta seuraa kertojalle rangaistusta työyhteisössä tai sen ulkopuolella? Rebecca Solnit ehdottaa artikkelissaan ”Feminists have slowly shifted power” (*The Guardian*, 8.3.2018), että kysymys ei ole mistään yhtäkkiä tapahtuneesta vallankumouksesta, vaan asioille omistautuneiden aktivistien ja yhteiskunnallisten liikkeiden pitkäjänteisen pohjatyön ja omistautumisen tuloksesta. Tämä pohjatyö saa aikaan pieniä kulttuurisia, sosiaalisia ja institutionaalisia muutoksia niin asenteissa, ilmapiirissä, säännöissä, kuin puhetavoissa ja siinä, millaisia ovat ihmisten asemat rakenteissa. Lopulta nämä pienet muutokset kumuloituvat pisteeseen, jossa laajempi mobilisaatio tulee mahdolliseksi. Historia toki tuntee lukemattomia vastaavia kehityskulkuja, joissa eri ihmisryhmiin kohdistuva siihen saakka, jos ei yleisesti hyväksytty, niin rutinoitunut tai siedetty toiminta tunnustetaan ja tunnustetaan sietämättömäksi, haavoittavaksi ja perusoikeuksia polkevaksi. Tällaiset kulminaatiopisteet tuottavat kulttuurisia murroksia ja muutoksia valtasuhteissa sekä tietysti herättävät vastarintaa. Näin on myös häirinnän ja syrjinnän kohteiksi joutuneiden mobilisaatioissa. Yhteiskuntatieteilijöillä on erityisen haastava – ja tärkeä – rooli tämän murroksen äärellä, se kun koskee myös omia käytäntöjämme.

Westermarck-seuran, *Sosiologian* ja WOP:in kannanotto kehottaa meitä sosiologeja miettimään omien yhteisöjemme käytäntöjä ja pyrkimään

yhdessä tasa-arvon ja keskinäistä kunnioitusta luovan kulttuurin edistämiseen. Sosiologialla on myös paljon annettavaa siihen, minkälaisia suuntia näistä häirintää ja syrjintää vastustavista kampanjoista ja kamppailuista käytävät, kiihkeitä sävyjä saavat keskustelut ottavat.

* * *

Käsillä olevan numeron artikkelit käsittelevät monipuolisesti sosiaalisen maailman eri ilmiöitä, aina työmarkkinajärjestöistä tasa-arvopolitiikan tekijöinä hallitusohjelmien yrittäjyyspuheeseen ja äitiyden katumuksen kokemuksista päiväuniin arjen koreografiana. Ensimmäisessä artikkelissa Anna Elomäki, Paula Koskinen Sandberg, Johanna Kantola ja Milja Saari tarkastelevat työmarkkina-keskusjärjestöjen tasa-arvopolitiikkaan liittyvien ulostulojen kautta valtion ja työmarkkinakeskusjärjestöjen välistä suhdetta ja sen muutosta. Työmarkkinakeskusjärjestöjen verkkosivustoilta kerättyjä tasa-arvoaiheisia tiedotteita, lausuntoja ja muita tekstejä vuosilta 2010–2017 sekä määrällisesti että laadullisesti analysoimalla kirjoittajat esittävät, että Juha Sipilän hallituksen heikko tasa-arvopolitiikka loi tyhjiön, jota työmarkkinajärjestöt ovat pyrkineet täyttämään. Työmarkkinajärjestöt eivät kuitenkaan paikkaa tasa-arvopoliittista tyhjiötä kokonaisuudessaan, sillä ne keskittyvät työelämän ja tarkemmin edustettaviensa tasa-arvoon – tosin irrallaan edunvalvonnan ydinteemoista, kuten sopimuspolitiikasta. Analyysi myös osoittaa, että työmarkkinajärjestöt puhuivat tasa-arvosta enenevässä määrin tuottavuuden ja kilpailukyvyn kielellä sekä että Suomen korporaatiivinen järjestelmä on muutoksessa.

Henri Koskinen ja Arttu Saarinen kysyvät artikkelissaan, miten yrittäjyys ymmärretään suomalaisissa hallitusohjelmissa 1970-luvun lopulta 2010-luvulle. Hallinnan tutkimuksen viitekehysten ja diskurssianalyysin avulla he tutkivat hallitusohjelmia retorisisina teksteinä, jotka muok-

kaavat kansalaisuutta ja julkista keskustelua. Heidän tulkintansa mukaan yrittäjyys kiinnittyy hallitusohjelmissa sekä talouskasvuun että työllisyyteen ja toimii näissä konteksteissa eri tavoin. Kasvupuheessa tärkeinä näyttäytyvät innovatiiviset, korkean osaamisen yritykset, jotka kuitenkin poikkeavat siitä, miltä yrittäjyys työmarkkinoiden kontekstissa näyttää. Työllisyydessä yrittäjyys toimii enemmän eetoksena, joka nivoutuu diskurssiin toimeliaasta yrittäjäkansalaisesta, kuin konkreettisena kehotuksena ryhtyä yrittäjäksi. Yrittäjyys toimii osin ihannekansalaisuuden metaforana.

Äitiyden katumisen kokemus intensiivisen äitiyden nykykulttuurissa on Armi Mustosmäen ja Tiina Sihdon artikkelin aihe. Analyysin kohteena ovat tunnustukset äitiyden katumisesta internetin anonyymilla keskustelupalstalla. Aineiston jäsenkategoria-analyysin tuloksena kirjoittajat esittävät, että katumus nousee äitiyteen ja lapsiperhe-elämään liitettyjen odotusten ja todellisuuden välisestä ristiriidasta: äitiys on uuvuttavaa eikä teekään onnelliseksi tai tunnu palkitsevalta tai emotionaalisesti tyydyttävältä. Keskustelijoille äitiyden katumus ei ole vain väliaikaista väsymystä vaan pysyvä identiteetti; äitiys on keskustelijoille itselle sopimaton rooli. Intensiivisen äitiyden ihanteita ei keskustelussa kuitenkaan haasteta. Keskustelijat ovat sitoutuneita intensiivisen äitiyden ideaaleihin sekä tekevät aktiivista tunnettyötä katumuksen peittämiseksi.

Pälvi Rantala kartoittaa artikkelissaan päiväunien nukkumista arjen koreografian näkökulmasta. Luovan työn tekijöille suunnatun laadullisen kyselyaineiston avulla kirjoittaja kuvaa ja havainnollistaa sitä, millaisin eri tavoin päiväunet liittyvät elämisen rytmiin, arkisiin toimintoihin, ja miten niiden ottaminen asettuu osaksi arjen ajallista, tilallista, tiedollista, kulttuurista, sosiaalista ja ruumiillista sommitelmaa. Aineiston analyysi tuo esiin kaksi keskenään risteävää teemaa:

ajankäyttöön liittyvät kysymykset ja päiväunien sosiaaliset käytännöt ja sopimukset. Arjen koreografia ei sisällä vain yksilön valintoja, vaan sitä toteutetaan, suunnitellaan ja säädetään suhteessa muihin. Päiväunien soveltaminen arjen koreografiaan edellyttää paitsi ihmisen omia aktiivisia ruumiillisia tekoja myös ajallisia ja materiaalisia mahdollisuuksia ja valintoja.